

EKONOMSKE PERSPEKTIVE EUROPSKIH INTEGRACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

dr.sc. Faruk Hadžić, dipl. oecc.
Sarajevo, novembar 2022.

Europska unija predstavlja strateškog partnera za Bosnu i Hercegovinu. Podaci za 2022. godinu pokazuju da se 73,8% ukupnog izvoza iz Bosne i Hercegovine odnosilo na zemlje Europske unije. Pored značajnog izvoza, 83,7% uvoza iz Europske unije je pokriveno izvozom.

Odnos bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika u usporedbi sa prosjekom Europske unije, iako je povećan tokom posljednjih godina i dalje je nizak iznosi 18,1%. Radi usporedbe, Hrvatska je postala punopravna članica Europske unije kada je dostigla nivo od 40% prosjeka bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika Europske unije.

U prvih deset zemalja koje sa najviše direktnih stranih investicija u Bosni i Hercegovini, šest dolazi iz Europske unije, kao i Velika Britanija kao sedma zemlja, koja je tokom većeg perioda ulaganja bila članica Europske unije.

EKONOMSKE PERSPEKTIVE EUROPSKIH INTEGRACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

dr.sc. Faruk Hadžić, dipl. oecc.

Sarajevo, novembar 2022.

U partnerstvu sa:

Sadržaj

1.	UVODNE NAPOMENE I POZADINA ANALIZE	4
2.	EKONOMSKA POZICIJA BOSNE I HERCEGOVINE SA EUROPSKOM UNIJOM	5
	KRETANJA NIVOVA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA PO GLAVISTANOVNIKA	5
	VANJSKOTRGOVINSKA RAZMJENA BOSNE I HERCEGOVINE	6
	IREKTNE STRANE INVESTICIJE U BOSNI I HERCEGOVINI	10
3.	EKONOMSKI POKAZATELJI ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA NA PUTU KA EUROPSKOJ UNIJI	12
4.	ZAKLJUČCI I PREPORUKE	16
5.	LITERATURA	18

1.

UVODNE NAPOMENE I POZADINA ANALIZE

Europska perspektiva Bosne i Hercegovine i put ka integriranju u Europsku uniju, traje već od završetka rata, što je potvrđeno 1997. godine. EU uspostavlja političke i ekonomske uslove za razvijanje bilateralnih odnosa u sklopu regionalnog pristupa. Tokom narednog perioda od 1999. do 2003. godine Europska unija je više puta službeno potvrdila perspektivu za članstvo zemalja zapadnog Balkana kroz Proces stabilizacije i pridruživanja (PSP). Kao narednu fazu, Europska komisija je izradila i Studiju izvodljivosti kojom se procijenio kapacitet Bosne i Hercegovine da provede Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Period do 2015. godine obilježen je procesom pregovaranja vezano za Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, olakšavanju viznog režima, novog Europskog partnerstva za Bosnu i Hercegovinu, Okvirnog sporazuma o IPA fondovima, te na kraju stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 2015. godine. Naredna aktivnost na putu ka članstvu u Europsku uniju se odnosila na podnošenje zahtjeva za članstvo, što je urađeno tokom 2016. godine, zatim Upitnika za Bosnu i Hercegovinu, te Mišljenja o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Europskoj uniji.

Bitno je naglasiti, da je stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, kao prvog ugovornog odnosa Bosne i Hercegovine i Europske unije, postavljen temelj za uspješnu trgovinsku saradnju u budućem periodu. Namjera je, da kroz sporazume ove vrste dođe do jače saradnje u ekonomskom, a posljedično do brže integracije Bosne i Hercegovine na putu ka Europskoj uniji, što stvara pretpostavke za ekonomsko jačanje, kako bi se privreda lakše nosila sa konkurencijskim pritiscima koji dolaze iz Europske unije. Slično se ne može, nažalost, reći za Rusiju i Kinu i odnose Bosne i Hercegovine sa navedenim zemljama.

Paralelno vezano za ispunjavanje kriterija za integrisanje u Europsku uniju, tekao je proces ekonomskog napredovanja Bosne i Hercegovine i ispunjavanja standarda kako bi Bosna i Hercegovina postala snažna ekonomija, koja bi se mogla ravnopravno nositi sa tržišnim pritiscima drugih zemalja, članica Europske unije. Upravo je ekonomski napredak vrlo bitan, jer kroz jačanje ekonomskog sistema i dostizanje većeg životnog standarda građana, moguće je osigurati da ekonomija može finansirati sve tražene obaveze koje stoje kao kriteriji za pristup Europskoj uniji. Važan aspekt predstavlja i podrška reformama Bosne i Hercegovine, gdje Europska unija daje i finansijsku pomoć kroz programe poput IPA-e, uključujući i makrofinansijsku pomoć, što je posebno došlo do izražaja tokom pandemije Covid-19. Ovime se, pored jačanja partnerskih odnosa kroz trgovinsku razmjenu, stvaraju

i pretpostavke za stvaranje funkcionalnijeg ekonomskog sistema, putem kojeg u budućnosti može doći do dodatnog unapređenja trgovinskih i generalno ekonomskih odnosa.

Pored toga što je Bosna i Hercegovina kao strateške prioritete postavila članstvo u Europskoj uniji i NATO-u, kao dio euroatlantskih integracija, nekada se naglašava veća geopolitička važnost saradnje sa Kinom i Rusijom, u odnosu na Europsku uniju, za koje se smatra da su važan partner za Bosnu i Hercegovinu.

Svrha ove analize je da se kroz ekonomsku dimenziju i indikatore prikaže značaj saradnje Bosne i Hercegovine, prvo sa zemljama Europske unije, a onda sa Rusijom i Kinom, kako bi se procijenio njihov značaj i doprinos u ekonomskom smislu. Za procjenu nivoa značaja saradnje sa navedenim zemljama, korišteni su indikatori bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika, obim vanjskotrgovinske razmjene i nivo direktnih stranih investicija. Posebno je obrađen i regionalni aspekt prema pojedinim indikatorima, kako bi se sagledala i regionalna dimenzija i donijeli zaključci o brzini napretka Bosne i Hercegovine iz ekonomske perspektive sa zemljama Evropske unije.

2.

EKONOMSKA POZICIJA BOSNE I HERCEGOVINE SA EUROPSKOM UNIJOM

Ekonomski napredak Bosne i Hercegovine je posljednjih godina značajno usporen. Velika recesija iz 2009. godine, pad ekonomske aktivnosti 2014. godine, te pandemija Covid-19 tokom 2020. godine, negativno su uticali na brzinu ekonomskog kretanja. Ipak, u takvim uslovima i stalnim političkim blokadama, ostvareno je povećanje nivoa ekonomske aktivnosti između Bosne i Hercegovine i zemalja Europske unije. Kako bi se procijenio nivo ostvarenog napretka iz jedne druge perspektive, urađena je analiza zasnovana praćenju nivoa kretanja bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika Bosne i Hercegovine i Evropske unije u tekućim cijenama, zatim obima vanjskotrgovinske razmjene i na kraju direktnih stranih investicija. Navedeni podaci mogu pružiti širu sliku značaja saradnje Bosne i Hercegovine sa zemljama Europske unije, gdje je punopravno članstvo postavljeno kao strateški cilj Bosne i Hercegovine.

KRETANJA NIVOVA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA PO GLAVI STANOVNIKA

Bosna i Hercegovina, prema nivou ostvarenog dohotka po glavi stanovnika, spada u kategoriju zemalja sa višim srednjim dohotkom. Prema definiciji Svjetske banke, zemlje koje po glavi stanovnika ostvaruju između 4.046 i 12.535 dolara ulaze u ovu kategoriju. Bosna i Hercegovina je prema ovom kriteriju 2007. godine ušla u rang zemalja sa višim srednjim dohotkom, ali napredak od tada pa sve zaključno sa 2021. godinom, nije bio zadovoljavajući. Iako se za bruto domaći proizvod po glavi stanovnika općenito smatra da pokazuje nivo ekonomskih kretanja unutar jedne zemlje tokom perioda, on ne pokazuje stvarni nivo ekonomskog blagostanja. Bez obzira, posmatrajući ovaj nivo kretanja između Bosne i Hercegovine i zemalja članica Europske unije, tokom perioda 2000.–2008. i 2008.–2021. godine, mogu se uočiti zanimljivi pokazatelji, što je prikazano na Slici 1.

Naime, analiza kretanja bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika u prvom periodu pokazuje da je Bosna i Hercegovina ostvarila značajan ekonomski napredak u relativnim odnosima u usporedbi sa prosjekom zemalja Europske unije, što na neki način odgovara i periodu kada je ostvaren značajan napredak u ispunjavanju uslova za pristup Europskoj uniji. Sažetak kretanja, koji je prikazan u

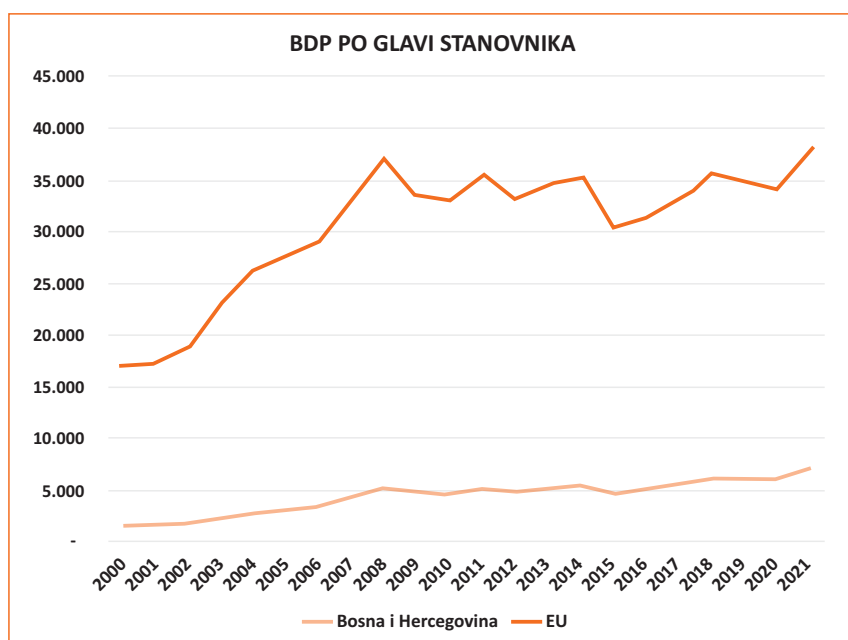
Tabeli 1, pokazuje da je u periodu 2000.–2008., dakle do dolaska Velike recesije i ekonomske krize širom svijeta, Bosna i Hercegovina uspjela povećati svoj bruto domaći proizvod po glavi stanovnika za 3.607\$, što je povećanje od 2,43 puta, za razliku od zemalja članica Europske unije, koje su uspjele u prosjeku povećati nivo bruto domaćeg proizvoda za 20.103\$, što je jednako povećanju od 1,19 puta. U ovom periodu, može se vidjeti da je odnos bruto domaćeg proizvoda Bosne i Hercegovine po glavi stanovnika, u odnosu na zemlje članice Europske unije, iznosio 8,8%. Ovdje je bitno naglasiti da je jedan od razloga značajnijeg napretka Bosne i Hercegovine relativno niska osnovica za obračun, što je posljedica oporavka nakon završetka rata.

Period od 2008. do 2021. godine, koji uključuje također trajanje Velike recesije i fazu ekonomskog oporavka, u prosjeku je doveo do sporijeg ekonomskog napretka i Bosne i Hercegovine i zemalja članica Europske unije. U ovom periodu, bruto domaći proizvod po glavi stanovnika Bosne i Hercegovine je narastao 1.825,5\$, što je gotovo duplo manje nego u prethodnom periodu, ali isto tako i bruto domaći proizvod zemalja članica Europske unije je narastao dosta manje u prosjeku, i to samo za 1.183,7\$, što je djelomično, ali nedovoljno, smanjilo jaz koji je napravljen u prvom periodu. Ako se bi se posmatralo koliko je porastao nivo bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika, onda se može reći da je za Bosnu i Hercegovinu, ovaj nivo porastao 0,36 puta, a zemalja članica Europske unije samo 0,03 puta. Obzirom na malo veće povećanje dohotka po glavi stanovnika, odnos bruto domaćeg proizvoda za Bosnu i Hercegovinu u usporedbi sa Europskom unijom je povećan na nivo od 18,1%, što znači da je ova razlika i dalje jako visoka i iznosi čak 5,5. Ovim tempom bi Bosni i Hercegovini trebalo i preko 60 godina da stigne nivo bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika, u odnosu na prosjek zemalja članica Europske unije.

Tabela 1: Sažetak kretanja bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika

(\$)	2000. - 2008.			2008. - 2021.		
	Povećanje BDP-a po glavi stanovnika	Povećanje veličine dohotka	Odnos BDP pc BiH i BDP pc EU	Povećanje BDP-a po glavi stanovnika	Povećanje veličine dohotka	Odnos BDP pc BiH i BDP pc EU
Bosna i Hercegovina	3.607	2,43	8,8%	1.825,49	0,36	18,1%
EU	20.103	1,17	-	1.183,69	0,03	-

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Svjetske banke

Slika 1: Nivo kretanja bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Svjetske banke³

VANJSKOTRGOVINSKA RAZMJENA BOSNE I HERCEGOVINE

Drugi indikator, putem kojeg se može procijeniti nivo ekonomske integracije i saradnje zemalja Europske unije i Bosne i Hercegovine, odnosi se na vanjskotrgovinsku razmjenu. Ovaj indikator je važan, jer pokazuje vrlo precizno i jednostavno tokove razmjene između zemalja općenito, što u konačnici pomaže u definisanju politika kako bi došlo do unapređenja trgovinske saradnje. Na primjeru Bosne i Hercegovine, kako bi se istražio nivo saradnje između Bosne i Hercegovine i Europske unije po pitanju trgovinske razmjene, korišteni su podaci za period 2017. – 2022. prema uvozu i izvozu. Pored ovih podataka, radi usporedbe dodani su i podaci za vanjskotrgovinsku razmjenu Bosne i Hercegovine,

Rusije i Kine, te razlika između uvoza i izvoza, što predstavlja deficit ili suficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni.

Za Europsku uniju se općenito smatra da predstavlja partnera za Bosnu i Hercegovinu, što se može provjeriti korištenjem upravo ovih podataka.

Podaci, koji su prikazani u Tabeli 2, pokazuju sažetak vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine sa Rusijom, Kinom i zemljama Europske unije, te ukupni nivo ostvarenog uvoza i izvoza. Podaci za 2022. godinu uključuju period januar–septembar. Iz navedenih podataka se može vidjeti da se iz navedenog perioda mogu izdvojiti tri faze koje ukazuju na nivo vanjskotrgovinske razmjene. U prvoj fazi, koja se kreće od 2017. do 2019. godine može se uočiti da je svake godine došlo do rasta obima vanjskotrgovinske razmjene,

uz postepeno usporavanje izvoza tokom 2019. godine, što je uticalo na povećanja deficita u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Tokom 2020. godine, zbog negativnog uticaja pandemije Covid-19, došlo je do značajnog pada trgovinske razmjene zbog restrikcija u kretanjima, čime je nivo uvoza i izvoza vraćen na period prije 2017. godine. Ipak, otvaranje ekonomija tokom 2021. godine i ogromni paketi pomoći mnogih zemalja širom svijeta, prije svega zemalja Europske unije, dovelo je od oporavka i značajnog rasta u trgovinskoj razmjeni, što se vidi i po nivou uvoza i izvoza. Prema navedenim podacima, ukupni nivo uvoza je porastao sa 16,89 milijardi KM u 2020. godini na 21,6 milijardi KM u 2021. godini, što je

povećanje od 27,9%, dok je izvoz porastao u istom periodu sa 10,51 milijardu KM na 14,27 milijardi KM, što je povećanje od 35,7%. Najveći doprinos ovom rastu imao je oporavak u zemljama Europske unije, jer je upravo došlo do značajnog povećanja vanjskotrgovinske razmjene sa zemljama Europske unije. Oporavak je nastavljen i tokom 2022. godine, tako da je nivo vanjskotrgovinske razmjene za prvih devet mjeseci dostigao cjelokupni nivo iz 2021. godine, što znači da je oporavak nastavljen i tokom ove godine.

Tabela 2: Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema zemljama i godinama

(000 KM)	2017			2018			2019		
	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA
RUSIJA	856.130	146.655	- 709.475	892.386	131.251	- 761.135	451.192	132.004	- 319.118
KINA	1.186.073	38.283	- 1.147.790	1.339.271	36.977	- 1.302.294	1.449.423	29.973	- 1.419.450
EVROPSKA UNIJA	11.075.959	7.866.234	- 3.209.725	11.660.854	8.681.825	- 2.979.028	12.079.906	8.388.170	- 3.691.736
UKUPNO	18.134.256	11.053.606	- 7.080.650	19.270.086	11.900.289	- 7.369.797	19.498.482	11.492.472	- 8.006.010
(000 KM)	2020			2021			2022(JAN - SEPT)		
	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA
RUSIJA	359.086	109.294	- 249.792	629.494	107.501	- 521.993	515.967	46.445	- 469.522
KINA	1.355.872	26.166	- 1.329.706	1.702.427	36.425	- 1.666.002	1.698.094	31.021	- 1.667.073
EVROPSKA UNIJA	10.264.824	7.618.239	- 2.646.585	12.730.902	10.394.620	- 2.336.282	11.937.315	9.987.490	- 1.949.825
UKUPNO	16.886.250	10.515.296	- 6.370.954	21.596.900	14.273.529	- 7.323.371	21.173.130	13.525.139	- 7.647.991

Agencija za statistiku BiH⁴

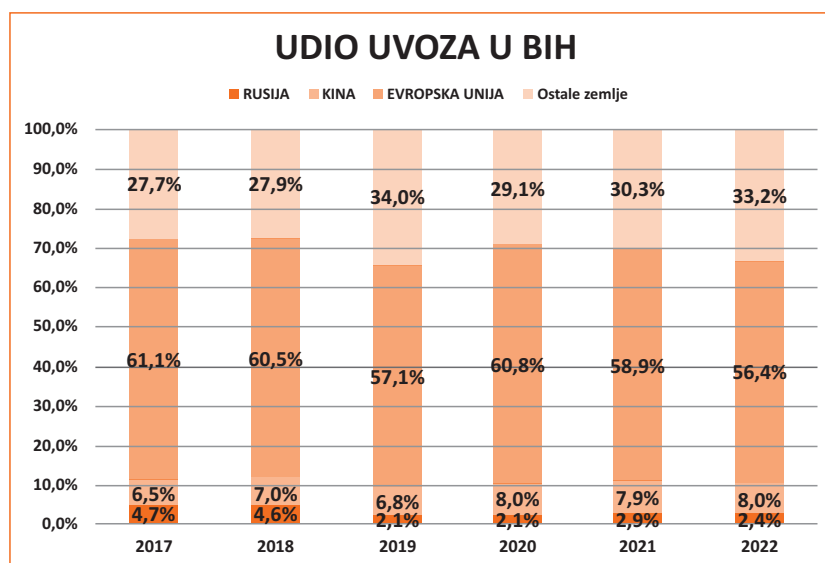
Sa druge strane, podaci vezano za vanjskotrgovinsku razmjenu sa Kinom i Rusijom, prikazani također u Tabeli 2, pokazuju da trgovinska razmjena sa ove dvije zemlje nije toliko značajna sa aspekta izvoza, ali i da predstavljaju značajne zemlje sa aspekta uvoza, što se posebno odnosi na Kinu. Podaci vezano za ostvareni deficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni pokazuju da je deficit u razmjeni sa Kinom rastao tokom godina, osim manjeg pada tokom 2020. godine, dok je nivo deficita sa Rusijom imao promjene, uz rast posljednjih godina, što se može objasniti većom nabavnom cijenom energenata.

Bez obzira na navedene podatke prikazane u Tabeli 2, potpunu sliku o nivou trgovinske saradnje među navedenim zemljama moguće je vidjeti tek kada se navedeni podaci prikažu u relativnim veličinama i omjerima, što je prikazano u Tabeli 3. Ove podatke treba posebno analizirati iz pozicije izvoza i uvoza, jer svaka od navedenih zemalja ima drugačiji udio prema ovim indikatorima.

Tabela 3: Udio u vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH prema zemljama i periodu

(000 KM)	2017			2018			2019		
	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA
RUSIJA	4,7%	1,3%	10,0%	4,6%	1,1%	10,3%	2,1%	1,0%	4,2%
KINA	6,5%	0,3%	16,2%	7,0%	0,3%	17,7%	6,8%	0,2%	18,6%
EVROPSKA UNIJA	61,1%	71,2%	45,3%	60,5%	73,0%	40,4%	57,1%	62,0%	48,3%
UKUPNO	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
(000 KM)	2020			2021			2022(JAN - SEPT)		
	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA	UVOZ	IZVOZ	RAZLIKA
RUSIJA	2,1%	1,0%	29,0%	2,9%	0,8%	7,1%	2,4%	0,3%	6,1%
KINA	8,0%	0,2%	3,9%	7,9%	0,3%	22,7%	8,0%	0,2%	21,8%
EVROPSKA UNIJA	60,8%	72,4%	41,5%	58,9%	72,8%	31,9%	56,4%	73,8%	25,5%
UKUPNO	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

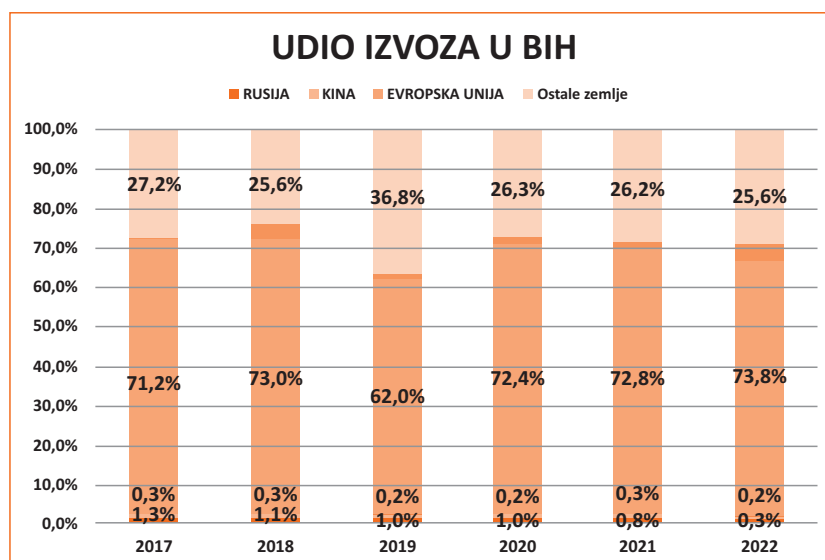
Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Agencije za statistiku BiH

Slika 2: Udio uvoza u BiH prema zemljama

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Agencije za statistiku BiH

Kada je u pitanju struktura uvoza u Bosnu i Hercegovinu, pored podataka iz Tabele 3, isti su prikazani i grafički na Slici 2, prema udjelu uvoza prema svakoj od navedenih zemalja. Prema ovim podacima, može se vidjeti da Bosna i Hercegovina, najviše svog uvoza ostvaruje iz zemalja Europske unije, koji je u prosjeku pet puta veći od uvoza iz Rusije i Kine zajedno. Uvoz iz ostalih zemalja svijeta se kreće blizu jedne trećine. Usporedba podataka iz 2017. godine i nepotpunih podataka za 2022. godinu, ukazuju da je u strukturi ukupnog uvoza došlo do manje promjene, te da je smanjen relativni udio uvoza iz zemalja Europske unije, dok je došlo do povećanja u strukturi uvoza iz Kine. Tako je udio uvoza iz Europske unije smanjen sa 61,1% u 2017. godini na 56,4% u 2022. godini, dok je udio iz Kine povećan sa 6,5%, na 8,0%. Treba napomenuti, da je udio ostalih zemalja u uvozu povećan sa 27,7% na 33,2% u istom periodu.

Podaci o izvozu iz Bosne i Hercegovine su nešto drugačiji za isti period. Grafički na Slici 3, može se vidjeti udio zemalja gdje Bosna i Hercegovina najviše izvozi svojih proizvoda. Slično kao i kod uvoza, najznačajnije tržište za izvoz iz Bosne i Hercegovine su zemlje Europske unije, gdje je tokom 2017. godine izvezeno 71,2% svih proizvoda. Za razliku od zemalja Europske unije, u Rusiju i Kinu, zajedno je izvezeno 1,6% svih proizvoda iz Bosne i Hercegovine. Ovi omjeri su promijenjeni tokom 2022. godine, koja predstavlja i fazu ekonomskog oporavka, tako da je udio izvoza na tržišta zemalja Europske unije povećan na 73,8%, a Kine i Rusije zajedno smanjen na nivo od 0,3%. Ovi podaci ukazuju da samo na ova tri tržišta Bosna i Hercegovina ostvaruje 1/3 svog ukupnog izvoza, i to najviše zbog izvoza prema zemljama Europske unije. Ostatak od 1/3 izvoza se odnosi na sve druge zemlje svijeta, uključujući i region Zapadnog Balkana.

Slika 3: Udio izvoza u BiH prema zemljama

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Agencije za statistiku BiH

Kako bi se do kraja prikazala cjelokupna slika vezano za vanjskotrgovinsku razmjenu Bosne i Hercegovine sa zemljama Europske unije, te Rusije i Kine, urađena je dodatna analiza podataka koji se odnose na nivo vanjskotrgovinske razmjene. Pored podataka u apsolutnim vrijednostima uvoza i izvoza, te relativnih odnosa obima uvoza i izvoza prema zemljama, potrebno je prikazati i pokrivenost u vanjskotrgovinskoj razmjeni Bosne i Hercegovine u usporedbi sa navedenim zemljama, što je prikazano u Tabeli 4.

Podaci prikazani u Tabeli 4 pokazuju na pokrivenost uvoza izvozom za svaku od navedenih zemalja. Analiza ovih podataka je značajna jer pruža vrlo jasnu sliku da li je trgovinska razmjena sa nekom od zemalja zasnovana na

partnerskom odnosu, što znači približan nivo uvoza i izvoza, ili odnosu gdje jedna zemlja služi drugoj samo za plasman svojih proizvoda. Kada je u pitanju generalna pokrivenost uvoza izvozom Bosne i Hercegovine, prosjek ukazuje da je došlo do blagog poboljšanja prema ovom pokazatelju u posljednje dvije godine, u usporedbi sa 2017. godinom. Tokom 2017. godine, pokrivenost uvoza izvozom je u prosjeku iznosila 61%, da bi se ovaj omjer popravio u 2021. godini na nivo od 66,1%, te tokom 2022. godine na trenutni nivo od 63,9%.

Tabela 4: Pokrivenost uvoza izvozom u BiH tokom perioda i prema zemljama

	POKRIVENOST UVOZA IZVOZOM					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022 (JAN - SEPT)
RUSIJA	17,1%	14,7%	29,3%	30,4%	17,1%	9,0%
KINA	3,2%	2,8%	2,1%	1,9%	2,1%	1,8%
EU	71,0%	74,5%	69,4%	74,2%	81,6%	83,7%
UKUPNO	61,0%	61,8%	58,9%	62,3%	66,1%	63,9%

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Agencije za statistiku BiH

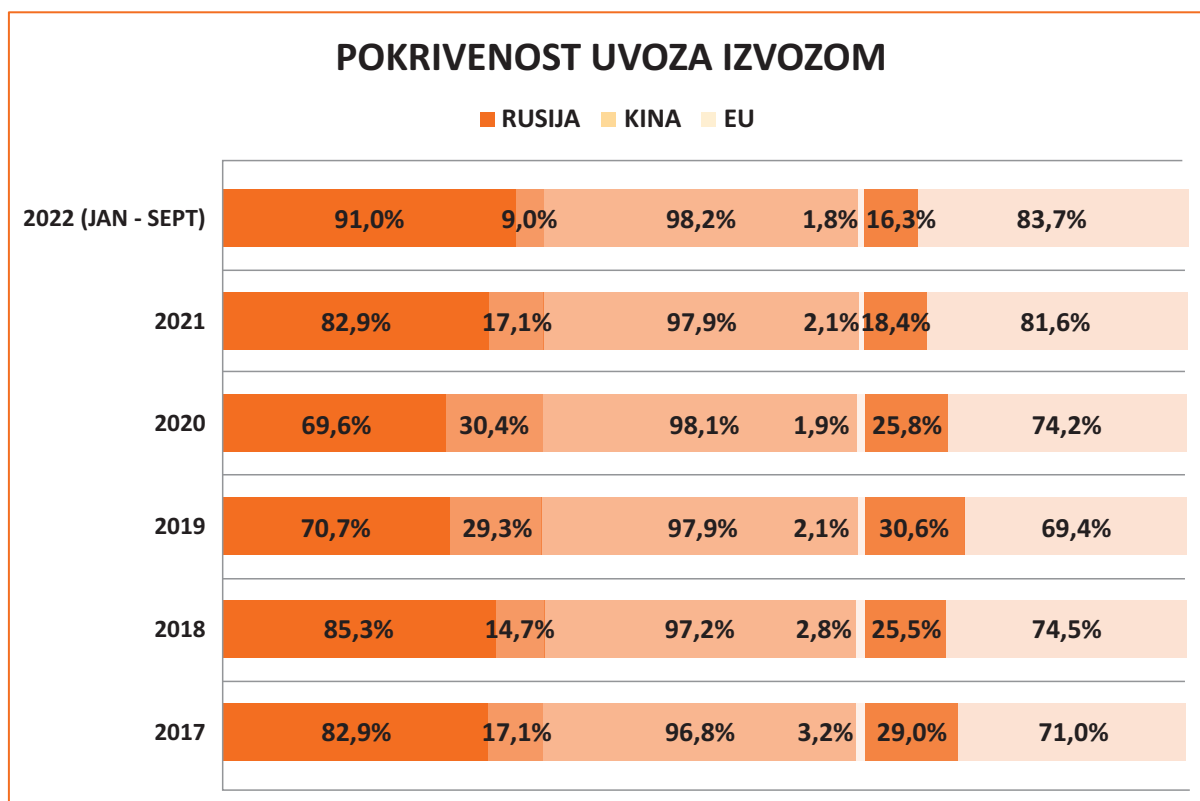
Objašnjenje ovih podataka pokazuje da je na svakih 100 KM, koje je Bosna i Hercegovina uvezla, tokom 2017. godine je izvezla u druge zemlje 61 KM, u 2021. godini 66,1 KM, te trenutno tokom 2022. godine 63,9%. Daljnja analiza pokazuje interesantne trendove i kretanja prema zemljama. Podaci za Rusiju pokazuju da je pokrivenost uvoza izvozom imala oscilacije tokom perioda i kretala se od 17,1% u 2017. godini, 30,4% u 2020. godini, te trenutno iznosi 9,0%, što se može objasniti i uticajem sankcija koje su uvedene prema Rusiji od strane Europske unije, čime je značajno smanjen i izvoz iz Bosne i Hercegovine, dok je zadržan nivo uvoza, najprije energenata. Bez obzira, navedene vrijednosti pokrivenosti uvoza izvozom, su dosta skromne i pokazuju da tržište Bosne i Hercegovine za Rusiju predstavlja zemlju u koju se izvoze vlastiti proizvodi i ostvaruje značajna finansijska dobit. Drugačije kazano, u 2022. godini, na svakih 100 KM koje je Rusija izvezla u Bosnu i Hercegovinu, 9 KM je izvezeno iz Bosne i Hercegovine u Rusiju.

Analiza podataka za Kinu ukazuje da je situacija još nepovoljnija za Bosnu i Hercegovinu i da je pokrivenost uvoza izvozom još lošija, u usporedbi sa Rusijom. Prema podacima iz Tabele 4, pokrivenost uvoza izvozom iz Kine je smanjena sa 3,2% u 2017. godini na nivo od 1,8% u 2022. godini, najprije zbog većeg uvoza u Bosnu i Hercegovinu. Ovo znači da je u 2022. godini na svakih 100 KM koje je Kina izvezla u Bosnu i Hercegovinu, samo 1,8 KM je Bosna i Hercegovina izvezla u Kinu svojih proizvoda. Slično kao i kod Rusije, tržište Bosne i Hercegovine za Kinu predstavlja tržište za izvoz vlastitih proizvoda.

Treća analiza podataka, koja se odnosi na zemlje Europske unije, pokazuju dosta drugačija kretanja i tendencije. U 2017. godini, Bosna i Hercegovina je imala relativno visok

nivo pokrivenosti uvoza izvozom sa zemljama Europske unije, koji je iznosio 71,0%, koji je dodatno povećan tokom 2022. godine na nivo od 83,7%. Razlozi za relativno visok nivo, prvo pokrivenosti uvoza izvozom, a zatim i povećanja tokom posljednjih godina, mogu se objasniti blizinom tržišta zemalja Europske unije i Bosne i Hercegovine, ali i teškoća u lancima snabdijevanja tokom i nakon pandemije Covid-19, gdje su mnoga preduzeća iz Europske unije tražila alternativne partnere na području Zapadnog Balkana. Snažniji rast izvoza, te veće cijene proizvoda koji se izvoze iz Bosne i Hercegovine prema zemljama Europske unije, dovele su do povećanja obima vanjskotrgovinske razmjene, te povećanja pokrivenosti uvoza izvozom. Ako bi se primijenilo isto obrazloženje kao i u slučaju Kine i Rusije, onda se može reći da je u 2022. godini, na svakih 100 KM izvezenih iz zemalja Europske unije, 83,7 KM izvezeno iz Bosne i Hercegovine prema zemljama Europske unije, što je pokazuje visok nivo partnerskog odnosa.

Svi navedeni i analizirani podaci vezano za kretanja vanjskotrgovinske razmjene pokazuju da je Bosna i Hercegovina uspjela razviti partnerski odnos sa zemljama Europske unije, kako po pitanju obima vanjskotrgovinske razmjene, tako i nivoa pokrivenosti uvoza izvozom. Isti zaključak se ne može izvesti za kretanja vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine sa jedne, i Rusije i Kine sa druge strane, jer je obim vanjskotrgovinske razmjene relativno skroman, koji je praćen i niskim nivoom pokrivenosti uvoza sa izvozom. Detaljniji prikaz navedenih podataka vezanih za pokrivenost uvoza izvozom, prikazan je grafički na Slici 4.

Slika 4: Pokrivenost uvoza sa izvozom BiH prema zemljama i godinama

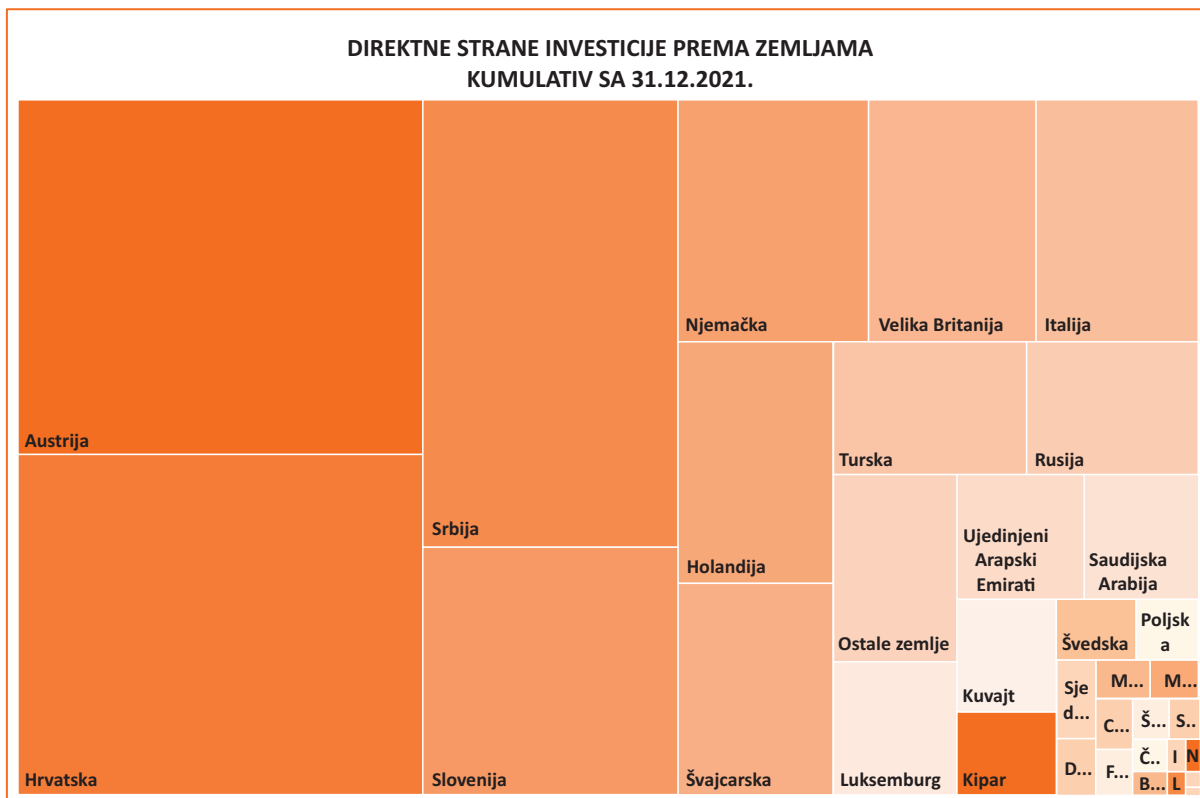
Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Agencije za statistiku BiH

DIREKTNE STRANE INVESTICIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Prikaz direktnih stranih investicija u Bosni i Hercegovini, u kumulativnom iznosu pokazuje, da je od 1996. godine zaključno sa krajem 2021. godine u Bosnu i Hercegovinu uloženo 16,3 milijarde KM direktnih stranih investicija. Iako se ovaj broj može činiti velikim, kasniji podaci koji će biti prikazani i za region Zapadnog Balkana, pružit će stvarnu sliku nivoa direktnih stranih ulaganja u Bosni i Hercegovini. Bez obzira na to, na Slici 5, grafički su prikazani podaci Centralne banke BiH vezano za kumulativni nivo ulaganja drugih država u Bosnu i Hercegovinu. Polovicu direktnih stranih ulaganja u Bosni i Hercegovini čine četiri zemlje i to Austrija sa 2,89 milijardi KM, Hrvatska sa 2,72 milijarde KM, zatim Srbija sa 2,25 milijardi KM, te Slovenija sa 1,26 milijardi KM. Naredne na listi su Njemačka sa 921,9 miliona KM, Velika Britanija sa 802,5 miliona KM, Italija sa 778,5 miliona KM, Nizozemska sa 731,7 miliona KM, Švicarska 639,7 miliona KM i Turska sa 518,9 miliona KM. Prema ovim podacima, u prvih deset zemalja koje sa najviše direktnih stranih investicija u Bosni i Hercegovini, šest dolazi iz Evropske unije, kao i Velika Britanija kao sedma zemlja, koja je tokom većeg perioda ulaganja bila članica Evropske unije. Rusija, koja je predmet ove analize u dijelu koji se odnosi na vanjskotrgovinsku razmjenu, nalazi se na 11. mjestu 457,9 miliona KM, što je u konačnici 2,8% ukupnih ulaganja u Bosnu i Hercegovinu u navedenom periodu.

Među prvih 35 ulagača u Bosnu i Hercegovinu, nema Kine, što ukazuje na nivo i značaj ulaganja od strane ove zemlje. Generalni zaključak na osnovu analiziranih podataka, vezano za nivo direktnih stranih investicija u Bosnu i Hercegovinu, jeste da su zemlje članice Evropske unije, slično kao i za podatke o praćenju obima vanjskotrgovinske razmjene, glavni ulagači i partneri Bosne i Hercegovine.

Slika 5: Direktne strane investicije u BiH prema zemljama

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Centralne banke BiH⁵

3.

EKONOMSKI POKAZATELJI ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA NA PUTU KA EUROPSKOJ UNIJI

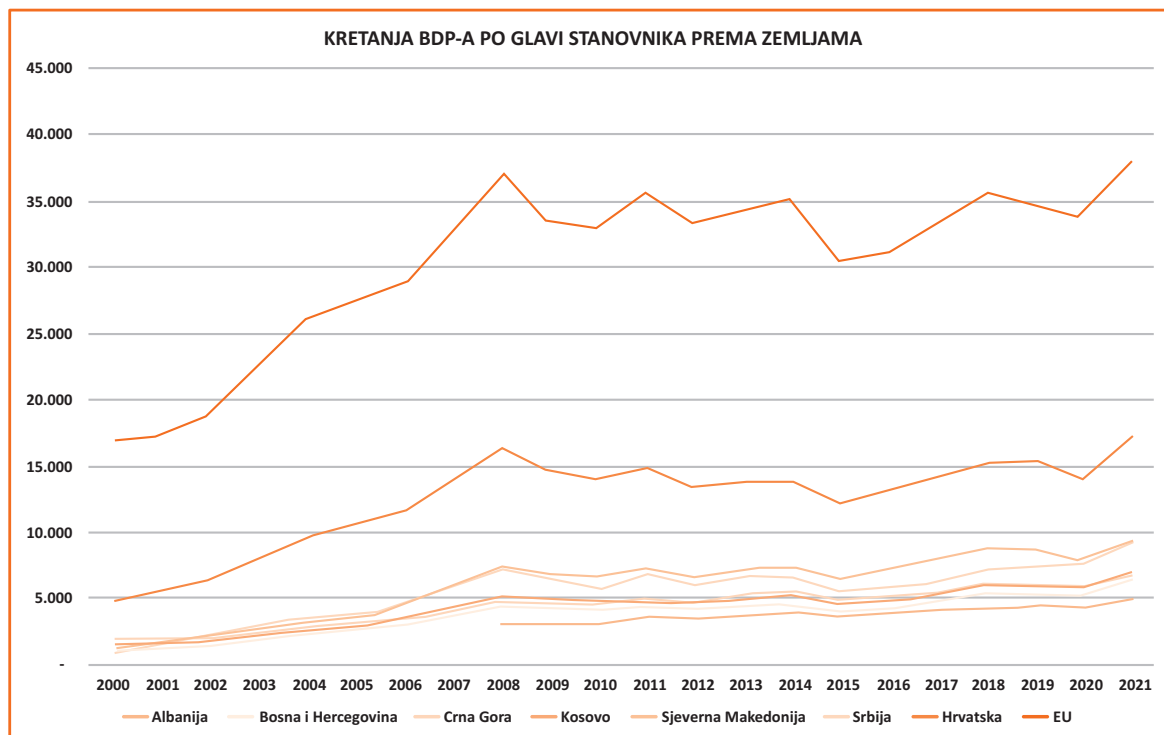
U prethodnom dijelu, prikazani su podaci vezano za kretanja bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika za Bosnu i Hercegovinu i prosjek Europske unije. Navedeni podaci pružaju jedan pogled na stvarno stanje, jer je potrebno sagledati kretanja i u odnosu na druge zemlje regiona, prije svega zemalja Zapadnog Balkana. U Tabeli 5, prikazani su podaci vezano za kretanja bruto domaćeg proizvoda za Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Kosovo, Sjevernu Makedoniju, Srbiju, te dodatno Hrvatsku, koja je članica Europske unije i prosjek zemalja Europske unije. Razlog za uvrštavanje i Hrvatske jeste radi boljeg prikaza kretanja susjedne zemlje na putu ka Europskoj uniji.

Analiza podataka iz 2000. godine pokazuje da je Bosna i Hercegovina, u usporedbi sa drugim zemljama iz regiona imala dosta sličan i izjednačen nivo bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika, gdje se nalazila na trećem mjestu iza Sjeverne Makedonije i Crne Gore, dok je znatno bila bolja od Srbije. Ipak, već od naredne godine, Srbija prestiže nivo bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika Bosne i Hercegovine povećavajući tu razliku, koja je krenula da bude izraženija od kada kreće da se znatno brže razvija i ostvaruje viši nivo dohotka.

Tabela 5: Kretanja bruto domaćeg proizvoda po glavni stanovnika prema zemljama

BDP po USD	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Albanija	1.127	1.282	1.425	1.846	2.374	2.674	2.973	3.595	4.371	4.114	4.094
Bosna i Hercegovina	1.484	1.545	1.790	2.259	2.698	2.981	3.417	4.193	5.091	4.715	4.636
Crna Gora	1.627	1.910	2.107	2.789	3.380	3.675	4.426	5.976	7.368	6.727	6.688
Kosovo									2.965	2.848	3.010
Sjeverna Makedonija	1.862	1.823	1.989	2.440	2.796	3.073	3.363	4.079	4.841	4.585	4.578
Srbija	915	1.727	2.284	3.005	3.503	3.720	4.383	5.848	7.101	6.169	5.735
Hrvatska	4.888	5.416	6.293	8.130	9.747	10.622	11.797	14.046	16.417	14.653	14.068
EU	16.948	17.199	18.761	22.968	26.309	27.345	29.094	33.591	37.050	33.484	32.971
BDP po USD	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Albanija	4.437	4.248	4.413	4.579	3.953	4.124	4.531	5.284	5.356	5.215	6.494
Bosna i Hercegovina	5.093	4.777	5.130	5.330	4.727	4.994	5.394	6.072	6.073	6.031	6.916
Crna Gora	7.329	6.587	7.189	7.388	6.514	7.028	7.784	8.850	8.832	7.686	9.367
Kosovo	3.541	3.411	3.705	3.903	3.603	3.780	4.045	4.120	4.446	4.287	4.987
Sjeverna Makedonija	5.098	4.728	5.241	5.496	4.843	5.133	5.432	6.087	6.022	5.888	6.721
Srbija	6.809	6.016	6.755	6.600	5.585	5.756	6.284	7.246	7.402	7.666	9.215
Hrvatska	14.757	13.402	13.838	13.762	11.933	12.528	13.629	15.228	15.312	14.132	17.399
EU	35.756	33.159	34.578	35.286	30.485	31.187	33.094	35.753	35.089	34.192	38.234

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Svjetske banke⁶

Slika 6: Kretanja bruto domaćeg proizvoda po glavni stanovnika prema zemljama

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Svjetske banke

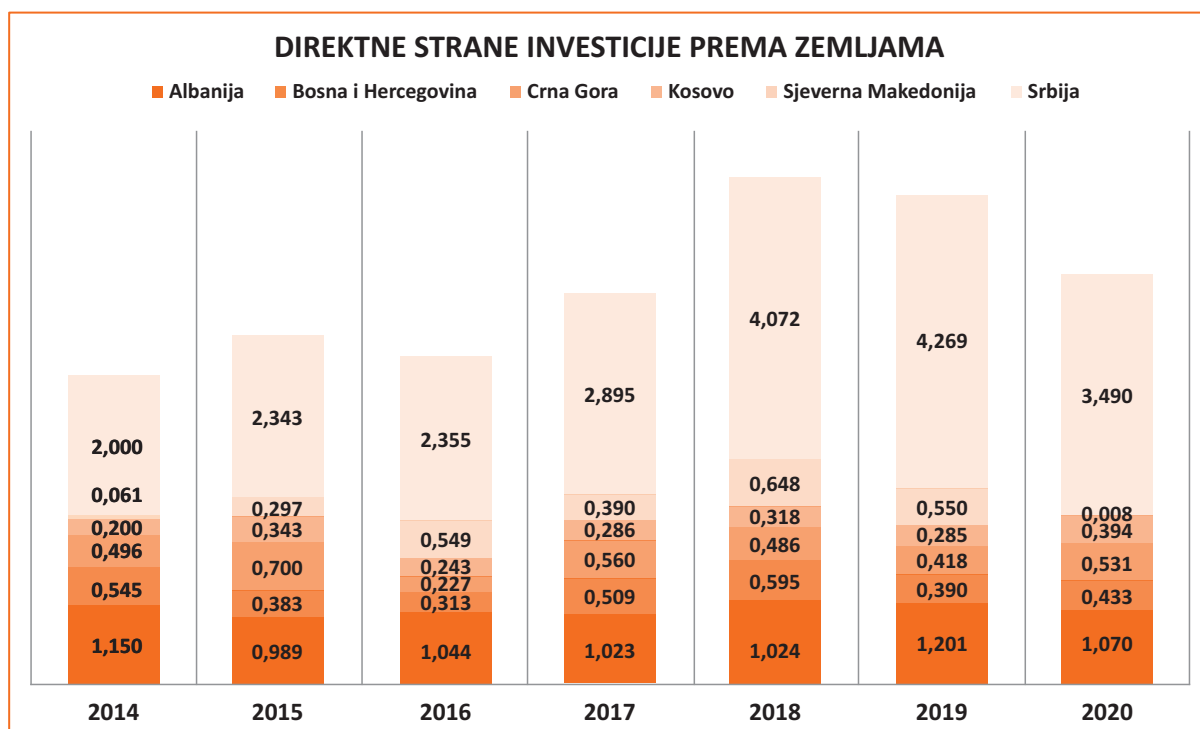
Iz podataka u Tabeli 5 i grafički sa Slike 6, može se vidjeti da sve zemlje regiona imaju dosta nizak nivo bruto domaćeg proizvoda po glavni stanovnika u odnosu na prosjek Europske unije, ali i da se u posljednjih nekoliko godina izdvajaju jedino Srbija, te Crna Gora, kao zemlje sa višim nivoom dohotka u odnosu na druge zemlje Zapadnog Balkana. Posebno se ovo odnosi na Srbiju koja je povećala svoj bruto domaći proizvod po glavni stanovnika sa 5.585 \$ u 2015. godini na 9.215 \$ u 2021. godini. U istom periodu, razlika između bruto domaćeg proizvoda po glavni stanovnika u Bosni i Hercegovini i Srbiji se povećala sa početnih 585 \$ na 2.299 \$.

Obzirom da je u ovaj dio analize uključena i Hrvatska, bitno je napomenuti da je prilikom ulaska u Europsku uniju 2013. godine, nivo bruto domaćeg proizvoda po glavni stanovnika Hrvatske iznosio 13.838\$, što je predstavljalo u tom trenutku nivo od tačno 40% prosjeka zemalja Europske unije. Prema ovom kriteriju, da je hipotetički Bosna i Hercegovina bila ispunila sve ostale kriterije, u 2021. godini bi trebala da ima dostignut nivo od 15.294 \$ bruto domaćeg proizvoda po glavni stanovnika, kako bi mogla postati članica Europske unije. Ovaj nivo dohotka je za 8.377 \$ više nego što je trenutni nivo iz 2021. godine.

Jedan od razloga značajnijeg rasta bruto domaćeg proizvoda po glavni stanovnika Srbije u odnosu na druge zemlje regiona, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, jeste veći nivo direktnih stranih investicija. Podaci Svjetske banke pokazuju, što je prikazano u Tabeli 6, da je nivo direktnih stranih investicija rastao svake godine u zemlje Zapadnog Balkana, dostižući svoj vrhunac 2018. godine kada je iznosio 7,32 milijarde \$. Iz navedenih podataka se može vidjeti da je u periodu 2014.–2020., u sve zemlje Zapadnog Balkana uloženo 40,26 milijardi \$, od čega je više od pola, tačnije 21,42 milijarde uloženo u Srbiju. Od ovog iznosa, u Bosnu i Hercegovinu je uloženo 3,19 milijardi \$. Prethodno spomenuti nivo rasta bruto domaćeg proizvoda po glavni stanovnika u Srbiji tokom posljednjih godina, dijelom se može objasniti i kroz veće direktne strane investicije, koje su posebno imale povećanje tokom 2018. godine, što se vidi i na rastu bruto domaćeg proizvoda po glavni stanovnika. Sličan zaključak se može izvesti i za Albaniju, koja je druga po veličini direktnih stranih investicija i koja je slično kao i Srbija u navedenom periodu imala značajniji rast bruto domaćeg proizvoda po glavni stanovnika. Detalji vezano za ulaganja su prikazani grafički i na Slici 7.

Tabela 6: Kretanja direktnih stranih investicija prema zemljama

milijarde USD	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	UKUPNO
Albanija	1,150	0,989	1,044	1,023	1,204	1,201	1,070	7,681
Bosna i Hercegovina	0,545	0,383	0,313	0,509	0,595	0,390	0,433	3,168
Crna Gora	0,493	0,700	0,227	0,560	0,486	0,418	0,531	3,418
Kosovo	0,200	0,343	0,243	0,286	0,318	0,285	0,394	2,069
Sjeverna Makedonija	0,061	0,297	0,549	0,390	0,648	0,550	0,008	2,503
Srbija	2,000	2,343	2,355	2,895	4,072	4,269	3,490	21,424
UKUPNO	4,452	5,055	4,731	5,663	7,323	7,113	5,926	40,263

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Svjetske banke⁷**Slika 7:** Kretanja direktnih stranih investicija prema zemljama

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Svjetske banke

Kako bi se pokazao nivo direktnih stranih investicija prema zemljama regiona, podaci iz Tabele 6 su prikazani u Tabeli 7 u relativnim odnosima. Podaci iz 2014. godine pokazuju da je Srbija i tada imala najveći nivo ulaganja i da je od ukupnog iznosa direktnih stranih investicija 44,9% dolazilo u Srbiju, ali da je 1 investicija išla prema Albaniji. Bosna i Hercegovina je tada bila na trećem mjestu sa nivoom od 12,2% iznosa svih direktnih stranih investicija. Usporedba u 2020. godini pokazuje da je Srbija uspjela povećati ovaj nivo privlačenja ulaganja, tako da je udio postao sa 44,9 na 58,9%, iako je rekordna godina za Srbiju bila 2019. sa nivoom od čak 60%. Udio ulaganja u relativnim odnosima je smanjen za sve zemlje, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, sa nivoa od 12,2% na nivo od 7,3%. Kosovo je jedino izuzetak, koje je imalo povećanje sa 4,5% na 9,0% tokom ovog perioda.

Ako bi se podaci iz 2020. godine jednostavno objasnili, onda se može reći da je na svakih 100\$ direktnih stranih investicija koje su stigle u zemlje Zapadnog Balkana, 58,9 \$ je otišlo u Srbiju, 18,1 \$ u Albaniju, 9\$ u Crnu Goru, dok je 7,3 \$ stiglo u Bosnu i Hercegovinu.

Tabela 7: Kretanja direktnih stranih investicija prema zemljama u relativnim odnosima

% udio FDI	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Albanija	25,8%	19,6%	22,1%	18,1%	16,4%	16,9%	18,1%
Bosna i Hercegovina	12,2%	7,6%	6,6%	9,0%	8,1%	5,5%	7,3%
Crna Gora	11,1%	13,8%	4,8%	9,9%	6,6%	5,9%	9,0%
Kosovo	4,5%	6,8%	5,1%	5,1%	4,3%	4,0%	6,6%
Sjeverna Makedonija	1,4%	5,9%	11,6%	6,9%	8,8%	7,7%	0,1%
Srbija	44,9%	46,4%	49,8%	51,1%	55,6%	60,0%	58,9%
UKUPNO	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Izvor: Kreacija autora na osnovu podataka Svjetske banke

Obzirom na prethodno prezentovane podatke vezano za direktna strana ulaganja, nivo bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika i trgovinsku razmjenu, može se zaključiti da dodatno privlačenje i saradnja sa zemljama Europske unije, kroz veće ulaganje direktnih stranih investicija, može dovesti do značajnijeg povećanja i bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika u Bosni i Hercegovini, čime bi se ekonomska aktivnost dodatno pojačala.

Daljnji napredak i put prema Europskoj uniji, otvarat će mogućnost pristupa novim finansijskim fondovima, gdje bi povlačenje sredstava za Bosnu i Hercegovinu predstavljalo snažnu podršku daljnjem provođenju neophodnih reformi i jačanju ekonomije. Iz prethodnih podataka, može se vidjeti da Bosna i Hercegovina u regionu zauzima tek četvrto mjesto

po visini direktnih stranih investicija. Značajnijim budućim povlačenjem finansijskih sredstava iz fondova Europske unije, stvorile bi se pretpostavke za povećanje bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika, što bi značilo ubrzanje ekonomskog rasta u godinama koje dolaze.

4.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Integracija u Europsku uniju, predstavlja i dalje strateški prioritet za Bosnu i Hercegovinu. Pored političkih kriterija, koje Bosna i Hercegovina treba da ispuni, brzinu i perspektivu u procesu integracije će odrediti i ekonomski napredak, koji je posljednjih godina znatno usporen.

Europska unija predstavlja strateškog partnera za Bosnu i Hercegovinu, što je potvrdila i analiza ekonomskih indikatora, što se ne može reći za druge zemlje koje su također predmet usporedne analize.

U analizi ekonomske perspektive Europskih integracija Bosne i Hercegovine, korišteno je nekoliko indikatora poput bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika, nivoa direktnih stranih ulaganja i obima vanjskotrgovinske razmjene.

Analiza je pokazala da je Bosna i Hercegovina u periodu od 2000. do 2008. godine, koji je obilježen ubrzanim nivoom aktivnosti integrisanja ka Europskoj uniji, uspjela povećati svoj bruto domaći proizvod po glavi stanovnika za 3.607\$, što je povećanje od 2,43 puta. U ovom periodu, odnos bruto domaćeg proizvoda Bosne i Hercegovina po glavi stanovnika u odnosu na zemlje članice Europske unije iznosio 8,8%. U drugom periodu od 2008.–2021. godine, bruto domaći proizvod po glavi stanovnika Bosne i Hercegovine je narastao 1.825,5\$, što nije bilo dovoljno da se smanji jaz između Bosne i Hercegovine i zemalja Europske unije.

Kroz analizu pokazatelja obima vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine i Europske unije sa jedne, te Rusije i Kine sa druge strane, izdvojilo se nekoliko zaključaka. Prvi zaključak jeste da Bosna i Hercegovina većinu svoje vanjskotrgovinske razmjene obavlja sa zemljama članicama Europske unije. Sa druge strane, vanjskotrgovinska razmjena sa Rusijom i Kinom se odvija na način da Bosna i Hercegovina predstavlja izvozno tržište za ove zemlje, što nije praćeno i izvozom iz Bosne i Hercegovine u ove zemlje. Ovaj zaključak se ne može izvesti kada je u pitanju pokazatelj izvoza iz Bosne i Hercegovine u zemlje Europske unije, jer prema ovom indikatoru, u 2022. godini 73,8% ukupnog izvoza iz Bosne i Hercegovine se odnosilo na zemlje Europske unije. Dalje, pokazatelj pokrivenosti vanjskotrgovinske razmjene ukazuje da je vrlo visok nivo pokrivenosti uvoza sa izvozom kada je u pitanju vanjskotrgovinska razmjena Bosne i Hercegovine i Europske unije, a vrlo nizak nivo kada je u pitanju vanjskotrgovinska razmjena sa Rusijom i Kinom.

Ovaj zaključak je bitan jer direktno dokazuje da zemlje Europske unije predstavljaju partnera u vanjskotrgovinskoj razmjeni, gdje međusobno dolazi do razmjene proizvoda, za razliku od Rusije i Kine, gdje se razmjena svodi gotovo isključivo na izvoz proizvoda iz Kine i Rusije u Bosnu i Hercegovinu.

Treći indikator, koji je prikazan u ovoj analizi odnosi se na direktne strane investicije, putem kojeg se došlo do zaključka da i u ovom segmentu Europska unija predstavlja partnera za Bosnu i Hercegovinu. Od ukupnog, kumulativnog nivoa direktnih stranih investicija, većina je došla iz zemalja Europske unije. U prvih deset zemalja po nivou direktnih stranih investicija, šest dolazi iz Europske unije uz dodatak Velike Britanije, koja je u vrijeme ulaganja bila također članica Europske unije. Kumulativno, direktne strane investicije Rusije su na 11. mjestu sa ukupnim nivoom od 2,8%, za razliku od Kine, koja nije među prve 34. zemlje po veličini direktnih stranih ulaganja.

Posmatrajući regionalnu perspektivu, može se zaključiti da je nivo direktnih stranih investicija povezan za povećanjem bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika. Veći nivo direktnih stranih investicija posljednjih godina doveo je do bržeg rasta bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika Srbije i Albanije. Bosna i Hercegovina je zabilježila, relativno nizak nivo direktnih stranih investicija u usporedbi sa zemljama regiona, što se odrazilo i na manji rast i zaostajanje prema pokazatelju bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika. U konačnici, u 2020. godini, na svakih 100 \$ direktnih stranih investicija, 7,3\$ je stiglo u Bosnu i Hercegovinu.

Bosna i Hercegovina ozbiljno kasni kada je u pitanju konvergencija prema nivou ostvarenog bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika, u odnosu na prosjek Europske unije. Hrvatska je postala članica Europske unije kada je dostigla 40% prosjeka Europske unije. Ukoliko bi se isti kriterij primijenio i na Bosnu i Hercegovinu, Bosna i Hercegovina je trebala u 2021. godini imati dostignut nivo od 15.294 \$ bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika, za 8.377 \$ više nego što je trenutni nivo iz 2021. godine.

Generalni zaključak jeste, zasnovan na analizi ekonomskih indikatora, da Europska unija predstavlja partnera u ekonomskom smislu za Bosnu i Hercegovinu, te da od jačeg nivoa ekonomske saradnje, prije svega kroz dodatno jačanje direktnih stranih investicija i povećanja vanjskotrgovinske razmjene, zavisi brži put i jača integracija sa zemljama Europske unije. Ovo se posebno odnosi na direktna strana ulaganja, gdje bi veći godišnji nivo ulaganja mogao dovesti do bržeg rasta bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika, a time i brže dostizanje nivoa od 40% prosjeka zemalja Europske unije, što bi moglo biti dovoljno, uz provođenje i drugih ključnih reformi, za ispunjavanje uslova za ulazak u Europsku uniju. Jedan od bitnih preduslova za takvu aktivnost, predstavlja svakako olakšavanje procedura za brže i jednostavnije ulaganje i otvaranje preduzeća u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

1. Delegacija EU u BiH; Pristup BiH prema EU (-); Dostupno na: https://europa.ba/?page_id=499
2. World Bank; Deficija dohotka prema zemljama; Dostupno na: <https://www.worldbank.org/en/country/mic/overview>
3. World Bank Data; Bruto domaći proizvod po glavi stanovnika u BiH i EU (2000 – 2021); Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2021&locations=BA-EU&start=2000>
4. Agencija za statistiku BiH; Vanjskotrgovinska razmjena (2017 – 2022); Dostupno na: https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/VremenskeSerije/ETR_02.xls
5. Centralna banka BiH, Direktna strana ulaganja (1996 - 2021); Dostupno na: http://statistics.cbbh.ba/Panorama/novaview/SimpleLogin_cr_html.aspx
6. World Bank Data; Bruto domaći proizvod po glavi stanovnika u \$ (2000 – 2021); Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2021&locations=BA-EU-AL-ME-XK-RS-MK-HR&start=2000>
7. World Bank Data; Direktne strane investicije (2014 – 2021); <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?end=2020&locations=BA-AL-ME-XK-MK-RS&start=2014>

O AUTORU

Dr. Faruk Hadžić je dekan na Fakultetu za ekonomiju Univerziteta SSST u Sarajevu, makroekonomski analitičar i konsultant. Za uspjeh tokom studija dobio je jednu zlatnu i dvije srebrne plakete sa Univerziteta u Tuzli. Autor je više naučnih radova, studija, analiza i dokumenata za domaće i međunarodne institucije. Zanimaju ga istraživačke teme poput makroekonomije, ekonomske politike, međunarodne ekonomije i data analyticsa. Član je Svjetske ekonomske asocijacije i Post-Kenzijanskog ekonomskog udruženja. Autor je knjiga "Nova ekonomska politika" i "Povratak u sutrašnjicu".

IMPRESUM

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Ured u Bosni i Hercegovini
Kupreška 20, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Odgovorni: dr. Peter Hurrelbrink, direktor

Tel.: +387 33 722 010
Fax: +387 33 613 505
E-mail: fes@fes.ba
www.fes.ba

DTP: Anel Ćuhara
Štampa: Amos Graf, Sarajevo
Tiraž: 200 primjeraka

ISBN 978-9926-482-76-3

Publikaciju možete naručiti na e-mail: fes@fes.ba.
Stavovi, mišljenja i zaključci u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-Ebert-Stiftung. Friedrich-Ebert-Stiftung ne garantuje za tačnost podataka koji su izneseni u publikaciji.

Sva prava zadržana od Friedrich-Ebert-Stiftung.

EKONOMSKE PERSPEKTIVE EUROPSKIH INTEGRACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

Europska unija predstavlja strateškog partnera za Bosnu i Hercegovinu. Podaci za 2022. godinu pokazuju da se 73,8% ukupnog izvoza iz Bosne i Hercegovine odnosilo na zemlje Europske unije. Pored značajnog izvoza, 83,7% uvoza iz Europske unije je pokriveno izvozom.

Odnos bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika u usporedbi sa prosjekom Europske unije, iako je povećan tokom posljednjih godina i dalje je nizak iznosi 18,1%. Radi usporedbe, Hrvatska je postala punopravna članica Europske unije kada je dostigla nivo od 40% prosjeka bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika Europske unije.

U prvih deset zemalja koje sa najviše direktnih stranih investicija u Bosni i Hercegovini, šest dolazi iz Europske unije, kao i Velika Britanija kao sedma zemlja, koja je tokom većeg perioda ulaganja bila članica Europske unije.

Više informacija o ovoj temi pronađite na:
www.fes.ba